

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

[https://doi.org/10.53360/3080-3861-2026-1\(5\)-16](https://doi.org/10.53360/3080-3861-2026-1(5)-16)
FTAMP: 14.35.09

Ж.М. Әубәкір, А.С. Ақтанова*

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
010010, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 11

*ORCID: 0000-0002-0444-5336,
*e-mail: aimanaktan71@gmail.com

АБАЙТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ БАҒЫТТАРЫ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Андатпа. Мақалада Абай Құнанбайұлының әдеби-философиялық мұрасын оқытудың ғылыми-теориялық негіздері мен тәжірибелік мәселелері қарастырылған. Абай шығармашылығын меңгертудің әдебиеттанулық, философиялық, педагогикалық және мәдениеттанулық қырлары жүйеленіп, пәнді оқытудың теориялық ұстанымдары айқындалған. Сонымен қатар, абайтанудың дербес ғылыми сала ретіндегі қалыптасуы мен оның білім беру жүйесіндегі орны сараланған. Заман талабына сай Абай Құнанбайұлының мол мұрасын жас ұрпаққа жеткізудің инновациялық жолдары жоғары білім беру жүйесіндегі ерекшелігі мен орта білім беруде ақын мұрасын оқытудағы сабақтастығы дәйектеліп берілген. Бұл өзара байланыстың бүгінгі күні біраз алшақтау кетуінің себептері мен қазіргі салдарлары да мақалада нақтылы мысалдармен дәлелді түрде көрсетілген. Мақала авторлары оқытудың қалыптасқан және қазіргі цифрлық технологиялар арқылы ақын мұрасын танытудың жолдарын көрсеткен. Абай Құнанбайұлы шығармашылығын оқытудағы өзекті бағыттарды да ғылыми негіздеп, әдіснамалық тұғырын дәйектеп берген. Атап айтсақ: ақын мұрасын танытудағы тарихилықтың кезеңдік ерекшелігіне байланысты әр түрлі пайымдар мен М.О. Әуезов қалыптастырған Абайдың ақындық мектебі ғылыми тұжырымын оқыту ерекшелігі мәселесіне жіті назар аударылуы; сонымен бірге ақын шығармашылығын оқытуға байланысты жазылған ғылыми-әдістемелік зерттеулердегі ой-пікірлердің сараланып, ерекше деп саналғандарына заманға сай талдаулар жасалуы; абайтанудың теориялық негіздерін оқытудың басты бағыттардың анықталуы мақаланың өзектілігін негіздейді.

Тірек сөздер: абайтану, білім беру жүйесі, ғылыми-теориялық негіздер, оқыту әдістемесі, әдебиеттану.

Кіріспе. Абай Құнанбайұлының шығармашылық мұрасы қазақ руханиятының алтын қазығы ретінде ұлттық әдебиет пен мәдениеттің дамуын айқындайтын ерекше құбылыс болып саналады. Ұлы ойшылдың поэзиясы мен қарасөздері көркемдік, философиялық және қоғамдық ойдың тоғысқан күрделі жүйесін құрайды. Абай туындыларында адам болмысы, моральдық-этикалық ұстанымдар, білім мен ғылымға ұмтылыс, ұлттық сана мен өркениеттік бағдар терең пайымдалады. Сондықтан Абай мұрасын жоғары оқу орындарында оқыту тек әдеби білім берумен шектелмей, кешенді ғылыми-теориялық талдауды талап етеді.

Қазіргі білім беру кеңістігінде ұлттық рухани құндылықтарды жүйелі меңгерту, оларды заманауи педагогикалық парадигма аясында жаңаша пайымдау өзекті мәселелердің біріне айналды. Себебі Абай Құнанбайұлының әдеби-философиялық мұрасын оқытудың ғылыми-теориялық негіздерін айқындау және оны тәжірибеде тиімді жүзеге асыру тетіктерін саралау маңызды және дәл бүгінгі күні атқарылатын іс болуы керек. Абай мұрасы қазақ руханиятының темірқазығы ғана емес, ұлттық дүниетанымның, адамгершілік ілімнің, эстетикалық танымның және әлеуметтік ойдың синкретті жүйесі. Сондықтан оны оқыту кешенді, пәнаралық және әдіснамалық тұрғыдан негізделген сипатта жүргізілуі тиіс.

Елімізде бүгінгі күні Абай шығармашылығына үлкен көңіл бөлініп, оны мемлекеттік маңызды тұжырымдардың тірек негізі ретінде алуы да бұл мәселенің өзекті екенін айқындайды. Президент Қ. Тоқаев өзінің әр сөзінде Абай шығармаларынан дәйексөздер келтіріп, халыққа арналған жолдауларында үнемі назарда ұстауы да бүгінгі қазақ елінің өркениеттік дамуында негізгі бағдардың ақын шығармашылығынан бастау алатынын дәлелдей түседі. Президент: «М. Әуезовтің «Абай жолы» романы арқылы Абай бейнесі көркем образ ретінде әлем әдебиетінде жоғары бағаланғаны белгілі. Бірақ бұл – Абайды танудың бір қыры ғана. Нағыз Абайды, ақын Абайды тану үшін оның өлеңдері мен

қарасөздерінде айтылған ой-тұжырымдардың мән-маңызы ашылуы керек. Ол әлемнің кең таралған негізгі тілдеріне барлық бояуын сақтай отырып аударылуға тиіс. Бұған біз толық қол жеткізе алдық деп айту қиын. Нағыз ұлт ақындарын өзге тілдерге аудару – оңай шаруа емес. Аудармашы да сол ойшылдың деңгейіндегі талант болуы керек. Біздің абайтанушы ғалымдарымыз, тіл мамандары мен жанашыр азаматтар осы мәселеге ерекше мән бергені жөн», – деп абайтанудағы басты бағыттарды айқындады [1].

Қазіргі жоғары білім беру кеңістігінде абайтану пәнін оқыту мазмұнын жаңғырту, оны заманауи педагогикалық технологиялармен ұштастыру, студенттердің танымдық және тұлғалық дамуын қамтамасыз ету өзекті мәселелердің қатарына жатады. Осы тұрғыдан алғанда, Абай шығармаларын оқытудың ғылыми-теориялық негіздерін айқындау, әдіснамалық ұстанымдарын жүйелеу және оқыту нәтижелерін талдау – әдебиеттану мен педагогика ғылымдарының тоғысындағы маңызды зерттеу нысаны болып саналады. Мақаланың мақсаты – жоғары оқу орындарында Абай шығармаларын оқытудың мазмұны мен әдістерін ғылыми тұрғыда негіздеу және олардың тиімділігін талдау.

Абай шығармашылығын меңгертудің әдебиеттанулық негізі ақын поэзиясының жанрлық, стильдік, поэтикалық ерекшеліктерін, көркемдік жүйесін, образдар әлемін, тілдік-стильдік жаңашылдығын талдауға сүйенеді. Бұл бағытта мәтінтанулық, герменевтикалық, құрылымдық-семиотикалық талдау әдістерін ұтымды қолдану ақын поэзиясының ішкі архитектурасын терең түсінуге мүмкіндік береді. Әсіресе, Абайдың «толық адам» концепциясы, реалистік поэтикасы, аудармашылық мектебі, өлең құрылысындағы реформаторлық сипаты әдебиеттанулық талдаудың өзегіне айналуы қажет. Осы бағытта жарық көрген ғылыми еңбектерді студенттерге дұрыс саралап беру маңызды болмақ. Алғашқы абайтанушылар Ә. Бөкейхан, А. Байтұрсынұлы, М. Дулатұлы сияқты алаш зиялыларынан бастап бүгінгі күнге дейінгі зерттеулерді саралағанда абайтану тарихы мен теориялық негіздері туралы ғылыми пайымдаулар бар болғанымен оқыту әдістеріне байланысты зерттеу еңбектердің тым аз екенін байқаймыз.

Философиялық тұрғыдан Абай мұрасында адам болмысы, иман, әділет, қайрат, ақыл, жүрек категориялары арқылы өрілген антропоцентристік жүйе бар. Ақынның «толық адам» ілімі, қарасөздеріндегі моральдық-философиялық тұжырымдары, таным теориясына қатысты пайымдары қазіргі гуманитарлық білім жүйесінде аксиологиялық және онтологиялық талдау нысаны болуға тиіс. Бұл ретте Абай философиясын шығыс және батыс ойшылдарының идеяларымен сабақтастыра қарастыру да ғылыми негізділікті күшейтеді.

Педагогикалық қырынан алғанда, Абай шығармаларын оқыту тұлғаға бағдарланған, құндылыққа негізделген білім беру тұжырымдамасымен үйлесуі керек. Ақын мұрасындағы адамгершілік, еңбек, ғылым, ар-ождан, жауапкершілік идеялары қазіргі тәрбиелік жүйенің мазмұндық өзегіне айналуға қабілетті. Сондықтан Абай шығармаларын оқытуда құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар, рефлексиялық талдау, проблемалық оқыту, жобалық әдіс сияқты инновациялық технологияларды қолдану нәтижелі болмақ.

Мәдениеттанулық тұрғыда Абай шығармашылығы қазақ өркениетінің ұлттық коды. Оны рухани мәдениеттің даму логикасымен, дәстүрлі дүниетаныммен, фольклорлық және жазба әдеби дәстүрмен байланыста қарастыру абайтанудың әдіснамалық тұғырын нығайтады. Бұл бағытта Абайдың тарихи кезеңдегі орны, отаршылдық жағдайындағы рухани жаңғыру идеясы, ұлттық модернизация үдерісіндегі рөлі айқындалады.

Абайтану ХХ ғасыр басынан бастап дербес ғылыми сала болып қалыптасқанын білеміз. Оның теориялық негізін қалауда М.О. Әуезовтің еңбегі айрықша болған. Ғалымның Абайдың ақындық мектебі туралы ғылыми тұжырымы, текстологиялық зерттеулері, тарихи-әдеби концепциясы бүгінгі абайтанудың әдіснамалық іргетасы болып саналады. Осы ғылыми мектептің эволюциясын, кейінгі зерттеушілердің пайымдарын жүйелеу пәнді оқытудағы теориялық сабақтастықты қамтамасыз етеді.

Білім беру жүйесінде абайтану мектеп бағдарламасынан бастап жоғары оқу орнына дейінгі деңгейлерде оқытылады. Алайда орта және жоғары білім беру арасындағы мазмұндық және әдістемелік сабақтастықтың әлсіреуі байқалады. Мектепте Абай көбіне

танымдық-ақпараттық деңгейде меңгертілсе, жоғары оқу орнында күрделі теориялық мәселелерге бірден көшу студенттердің дайындық деңгейіне сәйкес келе бермейді. Бұл алшақтықтың себебі оқу бағдарламаларының үйлесімсіздігі, әдіснамалық бірізділіктің жеткіліксіздігі және пәнаралық ықпалдастықтың әлсіздігі. Бүгінгі күні осы алшақтық абайтану тарихы, теориясы мен әдістемесінің де бір бағытта дамып отырмағанын көрсетеді. Дегенмен, Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында Абайдың «толық адам» концептісін барлық пәндер бойынша метапәндік дағды ретінде енгізілуі көңілге жылылық ұялатады. Стандарттағы білім берудің базалық құндылықтары: 1) тәуелсіздік және патриотизм; 2) бірлік пен ынтымақ; 3) әділдік пен жауапкершілік; 4) заң және тәртіп; 5) еңбекқорлық және кәсіби біліктілік; 6) жасампаздық және жаңашылдық деп көрсетілген [2]. Ал Абайдың «толық адам» концептісіндегі «ыстық қайрат» құзыреттіліктің практикалық компоненті, яғни іс жүзінде құзыреттілікті сәтті қолдану үшін қажетті нақтылы әрекеттер, білік пен дағдылар болса, «нұрлы ақыл» когнитивті компоненті – қажетті білім, түсінік және әртүрлі танымдық процестер. «Жылы жүрек» аффективті компоненті белгілі бір құзырет шеңберінде адамның өзінің және басқалардың эмоциясын түсіну және басқару, эмпатия таныту қабілеттері мен эмоциялық аспектілер болады. Байқағанымыздай қазіргі стандартта Абайдың «толық адам» тұжырымы білім беру жүйесіне кірігіп, өз қызметін атқарып отыр. Сонымен бірге бүгінгі күні еліміздің ЖОО-ларында «Абайтану» пән ретінде оқытылып, студенттердің Абай ілімін болашақ маман ретінде игерулеріне ықпал етуде.

Заман талабына сай Абай мұрасын оқытуда цифрлық білім ресурстарын, мультимедиалық платформаларды, онлайн-курстарды, интерактивті мәтіндік талдау құралдарын қолдану оқу үдерісінің тиімділігін арттыратыны анық. Мысалы, қарасөздерді гипермәтіндік форматта талдау, поэзиялық мәтіндерге цифрлық корпус негізінде лексика-статистикалық зерттеу жүргізу, виртуалды пікірталас алаңдарын ұйымдастыру студенттердің зерттеушілік дағдыларын дамытады.

Сонымен бірге дәстүрлі оқыту формаларын толықтай ығыстырмай, оларды заманауи технологиялармен ұштастыру маңызды. Дәріс, семинар, мәтіндік талдау, пікірталас сияқты қалыптасқан әдістер цифрлық құралдармен интеграцияланған жағдайда ғана нәтижелі болады.

Абай шығармашылығын оқытудағы өзекті бағыттардың бірі тарихилық принципін сақтау деуге болады. Ақын мұрасын әр кезеңдегі идеологиялық, әлеуметтік, мәдени контексте қарастыру арқылы түрлі пайымдардың қалыптасу себептері түсіндірілуі тиіс. Кеңестік кезеңдегі түсіндіру үлгілері мен тәуелсіздік дәуіріндегі жаңа көзқарастарды салыстырмалы талдау студенттердің сыни ойлау қабілетін арттырады.

М.О. Әуезов қалыптастырған Абайдың ақындық мектебі туралы ғылыми тұжырымды оқыту барысында да тек деректік баяндаумен шектелмей, оның ғылыми негізділігі, тарихи шындығы және қазіргі зерттеулермен арақатынасы талданады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің негізгі материалдары ретінде Абай Құнанбайұлының поэзиялық шығармалары мен қарасөздері, сондай-ақ абайтану саласындағы отандық және шетелдік ғалымдардың іргелі және заманауи еңбектері пайдаланылды. Атап айтқанда, М.О. Әуезовтің абайтануға қатысты зерттеулері, Қ. Жұмалиев, С. Мұқанов, З. Ахметов, М. Мырзахметұлы, Қ. Мұхамедханов, Р. Сыздық еңбектері, сондай-ақ қазіргі кезеңдегі педагогикалық және әдеби-теориялық еңбектер, атап айтқанда С. Қасқабасов, Т. Жұртбай, Ж. Дәдебаев, Ш. Ыбыраев пен т.б еңбектеріндегі талдауларға сүйеніп ғылыми талдаулар жасалды.

Зерттеу барысында сапалық және цифрлық әдістер кешені түрде қолданылды. Сапалық талдау әдісі арқылы Абай шығармаларының идеялық-көркемдік ерекшеліктері, философиялық мазмұны және тәрбиелік әлеуеті сараланды. Цифрлық әдістер арқылы жоғары оқу орындарында абайтану пәнін оқыту тәжірибесіне жүргізілген бақылау нәтижелері мен студенттердің оқу жетістіктерін салыстырмалы талдау элементтері пайдаланылды.

Абай шығармаларының жанрлық, поэтикалық және стильдік ерекшеліктерін анықтау мақсатында салыстырмалы-тарихи әдіс, студенттердің мәтінді түсінуі мен қабылдау ерекшеліктерін айқындау мақсатында интерпретациялық әдіс қолданылды.

Нәтижелер және талқылау

Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарында Абай шығармаларын оқытудың ғылыми-теориялық негіздері көпқырлы және кешенді сипатқа ие екенін көрсетті. Біріншіден, Абай туындыларын оқыту барысында тек мәтіндік талдаумен шектелмей, оның философиялық, дүниетанымдық және этикалық қырларын кешенді түрде қарастыру студенттердің сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал ететіні анықталды. Абайтану тарихы мен оның тұжырымдамалық, теориялық сипаты да оқыту кезінде қалыс қалмауы керек. Осы орайда біз өз зерттеуімізде нені оқыту, қалай оқыту деген мәселеге назар аударып, ғалымдардың іргелі ғылыми талдауларын негіз еттік. Абай тілінің ерекшелігін зерттеген ғалым Рабиға Сыздық ақын тіліндегі тарихилық фактілеріне назар аударған. Ғалым: «Абай қаламынан шыққан әдебиет дүниелерінің тілін жеке алып суреттемес бұрын, сол Абай тұсында, айналасында қазақ тілінде тағы да қандай әдебиеттер болды дегенді санап алуға тура келеді. Өйткені Абай шығармаларының тілі – автономиялық тіл емес. Оның қаншалықты ерекшелігі, тіпті артықшылығы болғанмен, ол өз заманындағы жалпыхалықтық тілмен, өзге әдебиеттер тілімен астарласып, тамырласып жа тады. Сондықтан Абай лексикасын өз айналасынан оқшау жұлып алып талдау мүмкін емес», – деп Абай заманының тарихи ерекшеліктерінің оның тіліне әсері туралы айтады [3]. Қазіргі білім беру жүйесіндегі ең басты реформа орта білім беру жүйесіне жаңартылған білім мазмұнының кіруімен сипатталады. Сондықтан да осындай іргелі зерттеулердегі тұжырымдарды сол білім мазмұны талаптарымен сәйкестендіру керек болады. Себебі, бүгінгі ЖОО студенті ертеңгі күні жалпы білім беретін мектеп мұғалімі болады. ЖОО студенттеріне Абай шығармаларын оқытқанда мектеп бағдарламасында қарастырылған туындыларын оқыту маңызды.

Абай шығармаларын оқытуға арналған көптеген ғылыми-теориялық, ғылыми әдістемелік еңбектер бар. Олардың барлығы бүгінгі оқытушының негізгі құралына айналып отыр. Атап айтсақ, ғылыми-теориялық еңбектер: Әуезов М. [4], Ахметов З [5], Досжан Д. [6], Жұртбай Т. [7], Картаева А. [8], Шамахайұлы Қ. [9] және т.б. Ғылыми -әдістемелік зерттеулердің қатарында: Бітібаева Қ. [10], Әлімов А. [11], Бөрібекова Ф. [12] т.б зерттеулер бар. Зерттеу барысында шетелдік ғалымдардың да еңбектерді назарға алынды: V. Kureichik [13], Ikonne [14], A.Mega [15] т.б.

Зерттеу барысында ақын туындыларын тек мәтіндік-композициялық талдаумен шектемей, оның философиялық, дүниетанымдық және этикалық мазмұнын кешенді қарастыру студенттердің сыни ойлау дағдыларын дамытуға айқын ықпал ететіні байқалды.

Мәселен, жоғары оқу орнында «Қара сөздерді» оқыту кезінде 17-қара сөзді дәстүрлі тәсілмен талдау (тақырып, идея, композиция, тілдік ерекшелік) және интегративті тәсілмен талдау (философиялық категориялар, адам болмысы, моральдық таңдау мәселесі, қазіргі қоғаммен сабақтастық) салыстырмалы түрде жүзеге асырылды. Бірінші жағдайда студенттер мәтін мазмұнын баяндаумен шектелсе, екінші жағдайда «ақыл–қайрат–жүрек» концептісін қазіргі тұлғалық даму теорияларымен байланыстырып, пікірталас ұйымдастырылды. Нәтижесінде студенттер тек ақпаратты қайта айтып берумен емес, ұғымдарды салыстыру, дәлелдеу, интерпретациялау, өзіндік тұжырым жасау деңгейіне көтерілді. Осы орайда қазіргі абайтану саласындағы ғылыми талдаулар назарда болады. Мәселен, Ж. Дәдебаевтың: «Ақынның шығармашылық даралығына тән мән мен мағынаның тамыр тартқан тереңіне екінің бірі бойлай алмайды. Онда бірнеше деңгей бар: Абайға дейінгі дәуірден басталатын сарындар; Абайдың дәуіріндегі әлеумет өмірінің шындықтары; Абайдан кейінгі дәуір шындықтарымен үндесіп жатқан сарындар. Бұлардың әрқайсысының құрылымдық жүйесін, ерекшеліктерін анықтаудың маңызы жоғары. Бірақ оларды бір-бірінен жеке дара бөліп алып қарастыру қажетті нәтижеге жеткізбейді. Көрсетілген сарындарды тұтас қамтитын жүйенің өзегін табу, зерттеу нысанының заңдылықтарын сол өзекті желі бойынша таратып талдау аса маңызды. Мұндай жүйенің өзегі ақынның шығармашылық даралығы арқылы өріледі», – деуі де қисынға келеді [16]. Сол сияқты «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін оқытуда дәстүрлі әдеби талдаумен қатар аксиологиялық талдау жүргізілді. Студенттер өлеңдегі «бес асыл іс» пен «бес

дұшпан» ұғымдарын қазіргі әлеуметтік-мәдени кеңістіктегі құндылықтар жүйесімен салыстыруға беріп, өздеріне практикалық жұмыс кезінде кесте құрастыртуға болады (1-кесте).

1-кесте. «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін талдау

№	Абай ұғымы	Мазмұндық сипаттама (дәстүрлі түсінік)	Қазіргі әлеуметтік-мәдени кеңістіктегі баламасы	Қоғамдық-аксиологиялық мәні
1	Талап	Білімге, өнерге, ізгілікке ұмтылу	Өмір бойы білім алу, кәсіби даму, өзін-өзі жетілдіру	Инновациялық қоғам қалыптастырудың негізі
2	Еңбек	Адал еңбек, маңдай термен табыс табу	Кәсіпкерлік мәдениет, еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілік	Экономикалық тұрақтылық пен әлеуметтік мобильділік факторы
3	Терең ой	Парасаттылық, сыншыл ойлау	Критериалды ойлау, медиа сауаттылық, аналитикалық мәдениет	Ақпараттық қоғамда саналы шешім қабылдау қабілеті
4	Қанағат	Шүкіршілік, нәпсіні тыю	Тұрақты даму философиясы, саналы тұтыну	Экологиялық және рухани тепе-теңдік
5	Рақым	Мейірім, адамгершілік	Әлеуметтік жауапкершілік, инклюзивтілік, волонтерлік мәдениет	Азаматтық қоғам құндылықтарының өзегі
6	Өсек	Жалған сөз тарату	Кибербуллинг, фейк ақпарат тарату	Әлеуметтік сенім дағдарысына әкелетін фактор
7	Өтірік	Шындықты бұрмалау	Ақпараттық манипуляция, пост-шындық феномені	Қоғамдық коммуникация сапасының төмендеуі
8	Мақтаншақ	Даңққұмарлық, дарақылық	Әлеуметтік желідегі демонстративті өзін-өзі көрсету	Тұлғалық құндылықтардың девальвациясы
9	Еріншек	Жалқаулық, әрекетсіздік	Прокрастинация, тәуелділік мәдениеті	Өнімділік пен әлеуметтік жауапкершіліктің әлсіреуі
10	Бекер мал шашпақ	Ысырапшылдық	Шектен тыс тұтынушылық, материализм	Экономикалық және экологиялық теңгерімсіздік
Кестені студенттер практикалық сабақ кезінде құрастырған.				

«Бес асыл іс» – тұлғаның рухани кемелденуінің универсалды формуласы ретінде бүгінгі цифрлық қоғамда да өзектілігін жоғалтпайды. Ал «бес дұшпан» – қазіргі жаһандық мәдениеттегі әлеуметтік-психологиялық қауіптердің прототиптік моделі ретінде көрініс табады. Осылайша, студенттердің салыстырмалы талдауы Абай мұрасының уақыттан тыс құндылықтық әлеуетін дәлелдейді және оны заманауи құндылықтар жүйесімен сабақтастыра оқытудың тиімділігін көрсетіп отыр. Студенттер топпен осы кестедегі ұғымдарды талдап алған соң тапсырма ретінде шағын эссе және аргументативті пікірталас берілді. Бұл әдіс студенттердің мәтінді жаттап меңгеруінен гөрі, оның мәнін қазіргі өмірлік жағдаяттармен байланыстыра бағамдауына мүмкіндік берді. Сауалнама нәтижелері бойынша (оқу тобы көлемінде жүргізілген ішкі мониторинг) интегративті әдіс қолданылған топта рефлексиялық жауаптардың сапасы мен дәлелді пікір айту деңгейі айтарлықтай жоғары болғаны анықталды. Сонымен бірге Абайдың «Бес асыл іс» қағидасын оқытуда кейс-талдау әдісі арқылы студенттерге қазіргі қоғамнан алынған нақты жағдаяттар (мысалы, академиялық адалдық мәселесі, әлеуметтік желідегі этика, тұтынушылық мәдениет) ұсынылды. Тапсырма – осы кейстерді Абай ұсынған құндылықтар жүйесі негізінде талдау.

Мәселен, академиялық плагиат мәселесін талдау кезінде студенттер «еңбек», «талап», «терең ой» ұғымдарын этикалық өлшем ретінде қарастырып, Абай ілімінің қазіргі білім беру жүйесіндегі өзектілігін дәлелдеді. Бұл әдіс теориялық тұжырымдарды өмірлік жағдаяттармен байланыстыруға мүмкіндік берді. Студенттердің академиялық адалдық түсініктерін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Абайдың «толық адам» ілімі туралы М. Мырзахметов: «Ендігі мақсат – Абайдың «Толық адам» ілімін қайтадан рухани монологқа айналудың жолына қызмет етіру - басты рухани міндетімізге айналуда, бұдан өзге идеологиялық танымды көріп тұрған жоқтаймыз», – деп [17] жазғанын есте ұстап, студенттерге меңгерудің тәсілдерін қарастыру керек.

Студенттерге М.О. Әуезовтің ғылыми тұжырымы негізінде Абайдың адам концепциясын талдау ұсынылып, оны заманауи гуманистік педагогика теорияларымен салыстыру тапсырылды. Бұл жұмыс барысында студенттер теориялық мәтіндермен жұмыс істеу, ғылыми пайымдарды салыстыру, концептуалдық карта жасау дағдыларын меңгерді. Нәтижесінде абайтану материалын тек әдеби мұра ретінде емес, философиялық-антропологиялық жүйе ретінде қабылдау қалыптасты. Жалпы оқытуда қалыптасқан әдіс бойынша «толық адам» концепциясы Абайдың философиялық тұжырымы ретінде түсіндіріліп, оның теориялық мазмұны баяндалады. Ал тұлғалық-бағдарлы оқытуда бұл ұғым студенттің өзіндік дамуына қатысты рефлексиялық құрал ретінде қолданылады. Мәселен, семинар барысында студенттерге «Менің кәсіби және тұлғалық дамуым: ақыл, қайрат, жүрек үйлесімі» тақырыбында рефлексиялық эссе жазу ұсынылды. Одан кейін шағын топтарда пікір алмасу ұйымдастырылып, Абай ілімінің жеке өмірлік мақсаттармен байланысы талдайды. Нәтижесінде студенттер Абай мәтінін сыртқы объект ретінде емес, ішкі рухани бағдар ретінде қабылдай бастады. Бұл әдеби мазмұнның тұлғалық өзін-өзі тану үдерісімен кірігуінің нақты көрінісі деуге болады. Осы мысалдар көрсеткендей, Абай шығармаларын кешенді, пәнаралық және проблемалық негізде оқыту студенттердің сыни ойлау қабілетін, аналитикалық пайымын және құндылықтық бағдарын дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл мәтінді репродуктивті игеруден интерпретациялық және рефлексивтік деңгейге көшуге жағдай жасайды. Демек, Абай мұрасын оқытудың ғылыми-теориялық негіздерін тәжірибелік тұрғыда жүзеге асыруда интегративті әдіснамалық модельдің тиімділігі анықталды.

Сонымен қатар, абайтану пәнін оқытуда дәстүрлі дәріс пен семинар формаларын интерактивті әдістермен (пікірталас, мәтіндік интерпретация, кейс-талдау, жобалық жұмыс) ұштастыру оқу үдерісінің тиімділігін арттыратыны байқалды. Мұндай тәсілдер студенттердің Абай идеяларын қазіргі қоғам мәселелерімен байланыстыра түсінуіне мүмкіндік береді. Абайтану пәнін оқытуда дәстүрлі дәріс пен семинар ұштастыру оқу үдерісінің нәтижелілігін арттыратыны тәжірибелік тұрғыда айқындалады. Бұл тәсіл репродуктивті білім игеруден интерпретациялық және аналитикалық деңгейге көшуге жағдай жасайды. Мысалы, «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым» өлеңін оқыту барысында студенттерге «Абай сынаған қоғамдық кеселдер бүгінгі қоғамда қандай деңгейде көрініс береді?», «неліктен Абай елдің нашар мінездерін көп айтқан?» деген проблемалық сұрақ ұсынылды. Топ екіге бөлініп, бір бөлігі Абай дәуіріндегі әлеуметтік қайшылықтар мен қазіргі қоғам арасындағы сабақтастықты дәлелдеуге, екінші бөлігі айырмашылықтарын көрсетуге міндеттелді. Талдау нәтижесінде студенттер мәтінді тек тарихи құжат ретінде емес, әлеуметтік-философиялық манифест ретінде қарастыра бастады. Дебат барысында аргументация, мәтінге сүйене отырып дәлел келтіру, қарсы пікірді сыни бағалау дағдылары қалыптасты. Бұл әдіс Абай поэзиясындағы әлеуметтік сынның әмбебап сипатын түсінуге мүмкіндік берді. Студенттер өз ойларын ашық және нақтылы дәлелдермен айтуға тырысты. Мәтіндік интерпретация (герменевтикалық талдау) жасату арқылы да Абай шығармаларындағы философиялық ұғымдардың мәнін ашып талдау маңызды болмақ.

«Он жетінші қара сөзді» семинарда интерпретациялық әдіспен талдау кезінде студенттерге «ақыл», «қайрат», «жүрек» категорияларын символдық-философиялық ұғым

ретінде түсіндіру тапсырылды. Әр топ осы үш ұғымның біреуіне концептуалдық талдау жасап, оның мәтіндегі және қазіргі тұлғалық даму теориясындағы орнын салыстырды.

Филология факультеті студенттері үшін «Абайдың толық адам ілімі және заманауи тұлға концепциясы» тақырыбында шағын зерттеу жобасы ұйымдастырылды. Студенттер ғылыми дереккөздермен жұмыс істеп, презентация жасап, қорытындысында салыстырмалы талдау ұсынды. Жобалық әдіс зерттеушілік құзыреттілікті, дерекпен жұмыс істеу мәдениетін, академиялық адалдық дағдысын қалыптастырады деп болжанады.

Дәстүрлі дәріс мазмұндық-теориялық база қалыптастырса, интерактивті әдістер сол білімді тереңдетіп, функционалдық деңгейге көтереді. Мұндай синтез студенттердің:

- сыни ойлауын;
- аргументативті сөйлеу мәдениетін;
- мәтінді интерпретациялау қабілетін;
- құндылықтық бағдарын дамытуға ықпал етеді.

Ең бастысы, Абай мұрасы тарихи-әдеби ескерткіш ретінде емес, қазіргі қоғаммен тікелей байланыстағы рухани-философиялық жүйе ретінде қабылданады. Демек, дәстүрлі және интерактивті әдістердің үйлесімі абайтану пәнін оқытудың әдіснамалық тұрғыдан тиімді моделін қалыптастырады. Мәселен, «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін оқыту барысында студенттерге өмірлік жағдаят ұсынылды: «Жоғары нәтижеге тез жету үшін академиялық адалдықты бұзу – жеке таңдау ма, әлде құндылықтық дағдарыс па?» деген проблемалық сұрақ негізінде талдау жасау, өз ойын айту керек болады. Студенттер өлеңдегі «бес асыл іс» қағидаларын өлшем ретінде алып, ұсынылған жағдайды талдады. Мұнда Абай мәтіні моральдық-этикалық талдау құралына айналды. Бұл тәсіл білім алушылардың тек әдеби талдау жасауымен шектелмей, құндылықтық позициясын айқындауына ықпал етті. Осылайша, Абай шығармасы тәрбие құралы ғана емес, тұлғаның әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыратын педагогикалық механизм ретінде қарастырылды.

Қазіргі зерттеу аясында Абай шығармаларын цифрлық және жобалық технологиялармен кіріктіре оқыту тәжірибесі қарастырылды. Мысалы, студенттер «Абайдың әлеуметтік сыны және қазіргі медиамәдениет» тақырыбында шағын цифрлық жоба әзірледі (бейнепрезентация, подкаст, инфографика). Жоба барысында олар:

- мәтіннен әлеуметтік сын элементтерін анықтады;
- оны қазіргі қоғамдағы ақпараттық мәдениетпен салыстырды;
- өзіндік қорытынды ұсынды.

Бұл жұмыс зерттеушілік, аналитикалық және креативті құзыреттерді дамытты. Бұрынғы еңбектерде мұндай технологиялық интеграция қарастырылмағаны байқалады, себебі назар көбіне мәтіндік-әдеби талдауға шоғырланған болатын (2-кесте).

2-кесте. Салыстырмалы талдау

Көрсеткіш	Дәстүрлі зерттеулер	Қазіргі зерттеу ұстанымы
Негізгі бағыт	Әдеби-тарихи талдау	Педагогикалық әлеуетті ашу
Нысан	Абай мұрасының мазмұны	Абай мұрасының тұлға қалыптастыру мүмкіндігі
Әдіс	Тарихи сипаттама	Тұлғалық-бағдарлы, интерактивті, жобалық әдістер
Нәтиже	Танымдық білім	Құндылықтық және құзыреттілік нәтижелер

Осылайша, қазіргі зерттеу Абай шығармаларын оқытуды мазмұндық меңгеру деңгейінен тұлғалық трансформация деңгейіне көтеруді ұсынады. Бұл тәсіл білім алушыны пассивті тыңдаушыдан белсенді субъектке айналдырады. Демек, Абай мұрасын білім беру технологияларымен кіріктіре оқыту абайтанудың жаңа педагогикалық кезеңін айқындайтын бағыт ретінде бағалануы тиіс.

Сонымен бірге жоғары оқу орындарында «Абайтану» курсы оқытуды бағыттарға сай саралау қазіргі білім беру жүйесіндегі құзыреттілікке негізделген және тұлғалық-бағдарлы парадигманың заңды талабы. Пән мазмұнын барлық мамандықтар үшін бірізді, универсалды үлгіде ұсыну оның танымдық әлеуетін шектейді. Сондықтан «Абайтану» курсы

студенттердің кәсіби бағдарын, болашақ қызмет аясы мен зияткерлік сұранысын ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс (3-кесте).

3-кесте. «Абайтану» курсының ұйымдастырылуы

№	Бағыт	Оқыту мақсаты	Мазмұндық басымдық	Әдіс-тәсілдер	Күтілетін нәтиже
1	Филология (педагогикалық бағыт) «Қазақ тілі мен әдебиеті»	Болашақ мұғалімнің әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру	Абай шығармаларын мектепте оқыту әдістемесі, сабақ үлгілері, дидактикалық талдау	Педагогикалық модельдеу, сабақ жоспарлау, интербелсенді әдістер, критериалды бағалау	Студент Абай шығармаларын мектеп бағдарламасы аясында тиімді оқыта алады
2	Филология (ғылыми бағыт) «Филология»	Ғылыми-зерттеушілік құзыретті дамыту	Абай поэтикасы, текстология, абайтану тарихы, дереккөздермен жұмыс	Ғылыми талдау, салыстырмалы зерттеу, мәтіндік интерпретация, академиялық жазылым	Студент Абай мұрасын ғылыми тұрғыдан талдай алады, зерттеу жүргізе алады
3	Гуманитарлық бағыт (тарих, философия, мәдениеттану т.б.)	Тұлғалық-рухани және дүниетанымдық қалыптастыру	Абайдың философиялық ойлары, қоғамдық көзқарасы, ұлттық идея	Пікірталас, эссе, рефлексиялық талдау, пәнаралық байланыс	Студент Абай ілімін дүниетанымдық құндылық ретінде меңгереді
4	Техникалық мамандықтар	Рухани-адамгершілік және құндылықтық бағдар қалыптастыру	Абайдың «толық адам» концепциясы, еңбек, ғылым, білім туралы ойлары	Кейс-талдау, мотивациялық талдау, өмірлік жағдаяттарды саралау	Болашақ маманның кәсіби этикасы мен азаматтық ұстанымы қалыптасады

Абай Құнанбайұлы мұрасы көпқырлы рухани феномен. Ол бір мезгілде әдеби-эстетикалық жүйе, философиялық ілім, ағартушылық бағдарлама және ұлттық дүниетанымның концептуалдық негізі ретінде танылады. Осы ерекшелік «Абайтану» пәнін түрлі академиялық бағытта әртүрлі мазмұндық акцентпен оқытуды талап етеді.

Филология саласындағы педагогикалық бағытта («Қазақ тілі мен әдебиеті») оқытын студенттер үшін курс, ең алдымен, әдістемелік сипатта құрылуы қажет. Мұнда Абай шығармаларын мектеп бағдарламасы аясында оқытудың технологиялары, мәтінді дидактикалық талдау, оқу мақсаттарын саралау, критериалды бағалау жүйесі, интербелсенді әдістерді қолдану мәселелері басымдық алады. Себебі бұл бағыттағы студент болашақ мұғалім. Демек, ол Абай мәтінін ғылыми тұрғыда түсініп қана қоймай, оны оқушы санасына тиімді жеткізе алатын кәсіби құзыреттілікке ие болуы тиіс.

Ал «Филология» білім беру бағдарламасында оқытын студенттер үшін «Абайтану» курсы ғылыми-зерттеушілік арнада ұйымдастырылуы заңды. Бұл жағдайда Абай поэтикасы, текстологиялық мәселелер, абайтану тарихының кезеңдері, дереккөздермен жұмыс, салыстырмалы әдебиеттанулық талдау, интерпретациялық әдістер жетекші орын алады. Мұнда басты мақсат студенттің ғылыми ойлау жүйесін қалыптастыру, академиялық жазылым мәдениетін жетілдіру және дербес зерттеу жүргізу қабілетін дамыту.

Гуманитарлық бағыттағы мамандықтарда (тарих, философия, мәдениеттану және өнертану т.б.) «Абайтану» пәні дүниетанымдық және аксиологиялық мазмұнда берілуі тиіс. Бұл ретте Абайдың қоғамдық-саяси көзқарастары, адамгершілік философиясы, «толық адам» концепциясы, ұлт болмысы туралы ойлары пәнаралық тұрғыдан талданады. Мұндай тәсіл

студенттің рухани-мәдени рефлексиясын күшейтіп, ұлттық құндылықтарды заманауи контексте пайымдауына мүмкіндік береді.

Техникалық мамандықтарда «Абайтану» курсының негізгі функциясы кәсіби-этикалық және тұлғалық құндылықтарды қалыптастыру. Бұл жерде Абайдың еңбек, ғылым, білім, жауапкершілік, әділет ұғымдарына қатысты ойлары кәсіби этика, инженерлік мәдениет және азаматтық ұстаным тұрғысынан қарастырылады. Нәтижесінде пән болашақ маманның рухани иммунитетін күшейтетін, оның әлеуметтік жауапкершілігін арттыратын мәдени-танымдық құралға айналады.

Осылайша, «Абайтану» курсы бағыттық дифференциация негізінде ұйымдастыру пән мазмұнын формалды меңгертуден гөрі, оны студенттің кәсіби және тұлғалық дамуына қызмет ететін интегративті білім кеңістігіне айналдырады. Бұл тәсіл жоғары білім берудің қазіргі талаптарына сай, нәтижеге бағдарланған оқыту жүйесін қамтамасыз етеді және Абай мұрасын заманауи академиялық дискурста жаңа сапалық деңгейде игеруге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, жоғары оқу орындарында Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытудың ғылыми-теориялық негіздерін жүйелеу – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі екені анықталды. Зерттеудің негізгі мақсаты Абай мұрасын оқытудың мазмұны мен әдістерін ғылыми тұрғыда негіздеу болса, бұл мақсатқа жету үшін әдеби-теориялық, салыстырмалы және педагогикалық әдістер кешені қолданылды.

Зерттеу нәтижелері Абай шығармаларын кешенді, пәнаралық тұрғыда оқыту студенттердің әдеби-эстетикалық танымын ғана емес, олардың тұлғалық, рухани және азаматтық қасиеттерін дамытуға да ықпал ететінін көрсетті. Сонымен қатар алынған тұжырымдар абайтану пәнін оқытуды жетілдіруге, оқу бағдарламаларын жаңартуға және әдістемелік құралдар әзірлеуге негіз бола алады.

Абай Құнанбайұлының әдеби-философиялық мұрасын оқытудың ғылыми-теориялық негіздерін айқындау – ұлттық білім беру жүйесінің стратегиялық міндеті. Бұл үдеріс әдебиеттанулық, философиялық, педагогикалық және мәдениеттанулық тұрғылардың өзара ықпалдастығы негізінде жүзеге асқанда ғана нәтижелі болмақ. Орта және жоғары білім беру арасындағы сабақтастықты күшейту, абайтанудың дербес ғылыми сала ретіндегі әдіснамалық тұғырын нақтылау, цифрлық технологияларды тиімді пайдалану бүгінгі күннің басты талаптары.

Осы бағытта жүйелі жүргізілген ғылыми-әдістемелік жұмыс Абай мұрасын жас ұрпақ санасына терең сіңіріп, ұлттық рухани құндылықтарды жаңғыртуға қызмет етеді.

Зерттеудің келешегі ретінде Абай шығармаларын оқытуда цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану, мультимедиялық және интерактивті платформалар арқылы оқу мазмұнын байыту мүмкіндіктерін қарастыру ұсынылады. Бұл бағыттағы жұмыстар Абай мұрасын қазіргі заман талаптарына сай меңгертуге және оны білім беру тәжірибесіне кеңінен енгізуге жол ашады. «Абайтану» курсының бағыттық-модульдік құрылымы – болашақ маманның кәсіби құзыреттілігі мен рухани-адамгершілік әлеуетін біртұтас қалыптастыратын тиімді педагогикалық модель болады деуге толық негіз бар.

Әдебиеттер

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласы. 2020 жылғы 08 қаңтар
https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-abai-zhane-hhi-gasyrdagy-kazakstan-atty-makalasy
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына 3-қосымша Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
3. Сыздықова Р. Абай шығармаларының тілі. Лексикасы мен грамматикасы: Көп томдық шығармалар жинағы. – Алматы: «Ел шежіре», 2014. – 384 б.
4. Әуезов М. Абайтану дәрістерінің дерек көздері: оқу құралы. – Алматы: «Санат», 1997. – 448 б.

5. Ахметов З. Абайдың ақындық әлемі. – Алма-Ата: Ана тілі, 1995. – 272 б.
6. Досжан Д. Абайдың рухы: ғұмырнамалық ойтолғау. – Астана: Фолиант, 2008. – 432 б.
7. Жұртбай Т. «Бесігінді аяла!...»: монография-эссе. – Астана: Фолиант, 2003. – 504 б.
8. Картаева А.М. Абайтану: оқу құралы. - Алматы: ТехноЭрудит, 2019. - 272 б.
9. Шамахайұлы Қ. Абайтану дәрістері: оқулық. - Алматы: ТехноЭрудит., Т.2. 2019. – 244 б.
10. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі мен технологиясы. – Алматы: Рауан, 1997. – 288 б.
11. Әлімов А.Қ. Интербелсенді оқыту әдістемесін мектепте қолдану: оқу құралы. – Астана: 2014. – 188 б.
12. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы: 2014. – 360 б.
13. Kureichik V, Rodzin S, Bova V. Deep learning methods for natural language text processing may 2022 izvestiya sfedu engineering sciences DOI:10.18522/2311-3103-2022-2-189-199
14. Ugochi Happiness Ikonne. The Teaching of Literature: Approaches and Methods International Journal of Education and Evaluation ISSN 2489-0073 Vol. 2 No.5 2016 www.iiardpub.org
15. Mega A. Methods and Techniques for Teaching English Literature Approaches and methods for the teaching of literature March 05th, 2024 <https://www.researchgate.net/profile/Afaf-Mega/>
16. Дәдебаев Ж. Абай шығармашылығы және қазіргі қазақ әдебиетінің қалыптасуы. – Т.1. Абайдың шығармашылық даралығы. Ойлар, толғаныстар, талдаулар. – Нұр-Сұлтан: 2021 – 310 б.
17. Мырзахметұлы М. Абайдың «Толық адам» ілімі. – Алматы: «Қазығұрт», 2020. – 240 б.

References

1. Tokaev K.-Zh. Memleket basshysy Qasym-Zhomart Tokaevtyn «Abai zhane XXI gasyrdagy Qazaqstan» atty makalasy [Article «Abai and Kazakhstan in the 21st Century» by the Head of State Kassym-Jomart Tokayev]. 08 January 2020.
– URL: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-abai-zhane-hhi-gasyrdagy-kazakstan-atty-makalasy (accessed 01.2026). (in Kazakh)
2. Qazaqstan Respublikasy Oku-agartu ministrinin 2022 zhylygy 3 tamyzdagy No. 348 buyrigyna 3-kosymsha Negizgi orta bilim berudin memlekettik zhalpyga mindetti standarty [Appendix 3 to the Order No. 348 of 3 August 2022 of the Minister of Education of the Republic of Kazakhstan: State Mandatory Standard of Basic Secondary Education]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> (accessed 01.2026). (in Kazakh)
3. Syzdykova R. Abai shygarmalarynyn tili. Leksikasy men grammatikasy: Kop tomdyk shygarmalar zhinagy [The Language of Abai’s Works. Vocabulary and Grammar: Collected Works in Multiple Volumes]. – Almaty: «El shezhire», 2014. – 384 p. (in Kazakh)
4. Auezov M. Abaitanu dáristerinin derek kozderi: oku kuraly [Sources of Abai Studies Lectures: textbook]. – Almaty: «Sanat», 1997. – 448 p. (in Kazakh)
5. Akhmetov Z. Abaidyn akyndyk álemi [The Poetic World of Abai]. – Alma-Ata: Ana tili, 1995. – 272 p. (in Kazakh)
6. Doszhan D. Abaidyn ruhi: ғұмырнамалық oytolgau [The Spirit of Abai: Biographical Reflection]. – Astana: Foliant, 2008. – 432 p. (in Kazakh)
7. Zhurtbay T. «Besiginndi aiala!...»: monografiya-esse [“Cherish Your Cradle!...”: monograph-essay]. – Astana: Foliant, 2003. – 504 p. (in Kazakh)
8. Karteeva A.M. Abaitanu: oku kuraly [Abai Studies: textbook]. – Almaty: TechnoEruudit, 2019. – 272 p. (in Kazakh)
9. Shamakhuly Q. Abaitanu dáristeri: okulyk [Abai Studies Lectures: textbook]. – Almaty: TechnoEruudit, 2019. – Vol. 2. – 244 p. (in Kazakh)
10. Bitibaeva Q. Ádebietti okytu ádistemesi men tehnologiyasy [Methods and Technology of Teaching Literature]. – Almaty: Rauan, 1997. – 288 p. (in Kazakh)
11. Alimov A.Q. Interbelsendi okytu ádistemesin mektepte qoldanu: oku kuraly [Using Interactive Teaching Methods at School: textbook]. – Astana, 2014. – 188 p. (in Kazakh)
12. Boribekova F.B., Zhanatbekova N.Zh. Qazirgi zamanqy pedagogikalyk tehnologiyalar: okulyk [Modern Pedagogical Technologies: textbook]. – Almaty, 2014. – 360 p. (in Kazakh)

13. Kureichik V., Rodzin S., Bova V. Deep learning methods for natural language text processing. – Izvestiya SFedU. Engineering Sciences, 2022. – P. 189-199. <https://doi.org/10.18522/2311-3103-2022-2-189-199>.
14. Ikonne U.H. The Teaching of Literature: Approaches and Methods // International Journal of Education and Evaluation. – Vol. 2, No. 5, 2016.
15. Mega A. Methods and Techniques for Teaching English Literature: Approaches and Methods for the Teaching of Literature. – 2024. – URL: <https://www.researchgate.net/profile/Afaf-Mega/> (accessed 01.2026).
16. Dadebaev Zh. Abai shygarmashylygy zhane qazirgi qazaq ádebietinin qalyptasuy. T.1. Abaidyn shygarmashylyk darlygy. Oilar, tolganystar, taldaular [Abai's Creativity and the Formation of Modern Kazakh Literature. Vol. 1. Abai's Creative Individuality. Thoughts, Reflections, Analyses]. – Nur-Sultan, 2021. – 310 p. (in Kazakh)
17. Myrzakhmetuly M. Abaidyn «Tolyk adam» ilimi [Abai's Doctrine of the «Perfect Man»]. – Almaty: «Qazygurt», 2020. – 240 p. (in Kazakh)

Ж.М. Аубакир, А.С. Актанова*

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
010010, Республика Казахстан, г. Астана, улица Кажымукана, 11

* ORCID: 0000-0002-0444-5336

* e-mail : aimanaktan71@gmail.com

АКТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ АБАЕВЕДЕНИЯ И МЕТОДЫ ЕГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены научно-теоретические основы и практические проблемы преподавания литературно-философского наследия Абая Кунанбайулы. Систематизированы литературоведческие, философские, педагогические и культурологические аспекты освоения творчества Абая, определены теоретические принципы преподавания дисциплины. Наряду с этим проанализировано становление абаеведения как самостоятельной научной отрасли и его место в системе образования.

Обоснованы инновационные пути трансляции богатого наследия Абая Кунанбайулы молодому поколению в соответствии с требованиями времени, показаны особенности его преподавания в системе высшего образования и преемственность изучения поэтического наследия в среднем образовании. Причины определённого разрыва данной преемственности в современных условиях и его последствия раскрыты и доказательно проиллюстрированы конкретными примерами.

Авторами статьи представлены как традиционные формы обучения, так и современные цифровые технологии популяризации наследия поэта. Научно обоснованы актуальные направления преподавания творчества Абая Кунанбайулы и определены их методологические основания. В частности, уделено особое внимание различным интерпретациям, связанным с этапными особенностями принципа историзма в изучении наследия поэта, а также специфике преподавания научной концепции поэтической школы Абая, сформированной М.О. Ауэзовым. Кроме того, проведён анализ научно-методических исследований, посвящённых преподаванию творчества поэта, и дана современная интерпретация наиболее значимых из них. Определение ключевых направлений преподавания теоретических основ абаеведения обуславливает актуальность настоящей статьи.

Ключевые слова: абаеведение, система образования, научно-теоретические основы, методика обучения, литературоведение.

Zh.M. Aubakir, A.S. Aktanova*

L.N. Gumilyov Eurasian National University,
010010, Republic of Kazakhstan, Astana, 11Kazhymukan Street

* ORCID: 0000-0002-0444-5336

* e-mail: aimanaktan71@gmail.com

ACTUAL DIRECTIONS OF ABAY STUDIES AND METHODS OF ITS TEACHING

Abstract. The article examines the scientific and theoretical foundations as well as the practical issues involved in teaching the literary and philosophical heritage of Abai Kunanbayuly. The literary, philosophical, pedagogical, and cultural dimensions of studying Abai's works are systematized, and the theoretical principles underlying the teaching of

the discipline are defined. In addition, the formation of Abai studies as an independent scholarly field and its place within the education system are analyzed.

The authors substantiate innovative approaches to transmitting Abai Kunanbayuly's rich heritage to the younger generation in accordance with contemporary demands, highlighting the specific features of its instruction in higher education and the continuity of teaching the poet's legacy in secondary education. The causes of the existing gap in this continuity and its current consequences are demonstrated and supported with concrete examples.

The article presents both established teaching methods and modern digital technologies for promoting the poet's heritage. The current key directions in teaching Abai Kunanbayuly's works are scientifically grounded, and their methodological foundations are clearly defined. In particular, special attention is given to various interpretations related to the stage-specific features of historicism in studying the poet's legacy, as well as to the pedagogical aspects of teaching the scientific concept of Abai's poetic school formulated by M. O. Auezov. Furthermore, the authors analyze scholarly and methodological studies devoted to teaching the poet's works and provide contemporary interpretations of the most significant of them. The identification of the principal directions in teaching the theoretical foundations of Abai studies determines the relevance of this article.

Key words: Abai studies, education system, scientific and theoretical foundations, teaching methodology, literary studies.

Авторлар туралы мәліметтер

Әубәкір Жандос Мағазбекұлы – филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті «Абай академиясы» ҒЗИ, Қазақстан Республикасы, Астана, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5287>, e-mail: kokwe75@mail.ru.

Ақтанова Айман Советқызы – филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті «Абай академиясы» ҒЗИ, Қазақстан Республикасы, Астана, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0444-5336>, e-mail: aimanaktan71@gmail.com.

Сведения об авторах

Аубакир Жандос Магазбекович – кандидат филологических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева Научно-исследовательский институт «Академия Абая», Республика Казахстан, Астана, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5287>, e-mail: kokwe75@mail.ru.

Актанова Айман Советовна – кандидат филологических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева Научно-исследовательский институт «Академия Абая», Республика Казахстан, Астана, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0444-5336>, e-mail: aimanaktan71@gmail.com.

Author Information

Zhandos Aubakir – Candidate of Philological Sciences L.N. Gumilyov Eurasian National University «Abay Academy» Research Institute, Republic of Kazakhstan, Astana, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5287>, e-mail: kokwe75@mail.ru.

Aiman Aktanova – Candidate of Philological Sciences, L.N. Gumilyov Eurasian National University «Abay Academy» Research Institute, Republic of Kazakhstan, Astana, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0444-5336>, e-mail: aimanaktan71@gmail.com.

*Редакцияға енуі 16.01.2026
Жариялауға қабылданды 30.03.2026*